

v čase protektorátu, za spomínaného májového povstania i bezprostredne po ňom, keď sa znovu vracia k práci univerzitného profesora na Univerzite Karlovej. Hoci viac v intuitívnej než racionálnej podobe *Paměti* naznačili, že sa A. Pražák v spoločensko-politickej a ideovej koncepcii „*se svou dobou miji*“, že v ústraní „osamotnieva“ a postupne sa stráca za obzorom aktívneho života a života vôbec.

A. Pražák nebol politik, bol to v pravom slova zmysle vedec, literárny historik, bohemista, slovakista i komparatista. Tejto jeho bádateľskej aktivite venoval doteraz pozornosť viacerí bádateľov (M. Pišút, M. Tomčík, K. Rosenbaum, A. Grund, J. B. Čapek a ďalší) a medzi nich sa zaradili i M. Zelenka a I. Pospíšil, ktorých doslovy doprevádzajú toto knižné vydanie. Najmä stať M. Zelenku sa sústreďuje na literárnohistorický profil A. Pražáka s osobitným dôrazom na Pražákov prínos pri výskume slovenskej literatúry i na jeho zástoj pri rozvíjaní slovenskej vedy, kultúry a školstva. Jeho mnohostranná a udivujúco bohatá výskumná aktivita v heuristickom výskume i pri rozvíjaní metodologických princípov slovenskej literárnej vedy, poznačená sice viacerými rozpormi – prinášala v množstve monografických i syntetických štúdií nové pozitívne hodnoty a stimuly i pre ďalšie bádateľské programy. Narušovala ich len ideografická optika bádateľa „čechoslovakizmu“ motivovaná potrebou upevnenia prvej Československej republiky po roku 1918. Pražákova štátotvorná idea signovaná myšlienkou, „*že jsme jedna řeč, jedna literatura a jeden národ*“ a popierajúca či nedoceňujúca autochtónnosť, svojbytnosť slovenského národa a slovenčiny ako spisovného i literárneho jazyka vytvorila pri zamýšľanej integrite paradoxne podmienky pre narastanie dezintegračných snáh, a to nielen v autonomistických politických kruhoch. Napriek tomu, že Pražák v rokoch 1919-1933 pôsobil ako univerzitný profesor na Komenského univerzite, svoj stratifikačný model rozloženia politických síl na Slovensku si zjednodušil a konfiguroval pojem Československosti a slovenskosti vo vlastnej modifikácii začal diferencovane prijímať až na sklonku života.

Ak v pamätiach venoval A. Pražák veľkú pozornosť Slovensku v čase rozpadu republiky, pozdejšie len torzovite spomenul isté osobnosti, či detailné skutočnosti, no takej historicky významnej udalosti ako bolo Slovenské národné povstanie venoval minimálnu pozornosť.

A. Pražák je iste zložitá a vo svojich životných úskaliach protirečivá osobnosť, ktorá si – ako sa to konštatovalo i doteraz – zaslúži serióznu vedeckú monografiu i ďalšie štúdie. Bez poznania materiálu, ktorý sprístupnili editori v knihe *Politika a revoluce* by takýto zámer nebol realizovateľný, a ak, tak s veľkými ruptúrami a poznávacím deficitom. Preto vydanie tejto knižnej publikácie možno kvalifikovať ako zásluhný edičný čin.

Pavol Petrus

Židé, střední Evropa a SSSR v zrcadle paměti

Komárek, V.: Kronika zoufalství a naděje. Red. D. Pokorná, il. Vladimír Komárek. Academia, Praha 2004, 524 s.

Proč by se tato rozsáhlá „románová kronika“ známého polistopadového politika, ředitele Prognostického ústavu ČSAV a místopředsedy vlády v roce 1990 měla stát objektem recenzní kritické glosy v slavistickém, převážně filologickém časopise? Ze dvou důvodů. Jednak tu autor tvrdí, že napsal román, tedy umělecké dílo, ale je tomu tak jen zčásti,

a kniha se tedy ocitla na známém rozhraní krásné a věčné literatury, spíše však na straně literatury faktu. Jednak se svým materiálem dotýká problémů zajímavějších naše evropská areálová studia, totiž problematiky evropských Židů ve 20. století, střední Evropy a prostoru Ruska a SSSR.

Neřekl bych, že by metoda spojování citlivého snímání reality očima jedince s učebnicovými výklady dějepisce, byť rázovitými a barvitými, byla nejšťastnější. Nicméně dává autorovi možnost rozvinout talent senzitivního a místy i nostalgického pozorovatele: zejména dojmají autobiografické pasáže ze života nemanželského dítěte, antisemitismus a holocaust, tragédie 20. století, z nichž pak již lépe rozumíme autorovým postojům po roce 1945 i jeho iluzím a deziluzím. Je to tedy malý průvodce evropskou tragédií minulého století dovedený do konce studií v Moskvě; citově vypjaté pasáže naprostého zoufalství se střídají s úsměvnými partiemi sexuálně politickými, jak je dobrým českým zvykem přinejmenším od časů Kunderových, přičemž – na rozdíl od česko-francouzského romanopisce – nejde o žádné supermanky, spíše o nezkušené mladíky ocitající se v soukolí neukojetných ruských žen. Je tedy Komárkova kniha započatá prostorově na jižní Moravě a obepínající desítky let svéráznou příručkou dějin střední Evropy, bývalého Československa, ale také druhé světové války, německého nacismu, sovětského socialismu a stalinismu. Podle mého soudu je to jímavý lidský dokument, ale skrze něj také odborně populární spis po dějinách, které staří (někdy rádi) zapominají a mladí se ještě nestačili naučit. Krize Rakouska-Uherska, jatka obou válek, světová hospodářská krize, sovětský vzor a jeho zvrácená podoba, pozice Československa po roce 1945, únor 1948 – to vše je vykládáno střizlivě, zevnitř, ze souvislostí. Faktem je, že „sovětské vzpomínky“ jsou již poněkud zastřeny clonou času, najdeme tu i faktografická opomenutí; přesto je však třeba ocenit redaktorku publikace za pečlivou práci, jejímž výsledkem je čtivý a jazykově čistý text.

Doporučil bych (a doporučím) tuto knihu primárně dnešním studentům evropských studií, areálových studií, slavistům, zejména rusistům, a politologům. Nemusí se vším souhlasit, ale neměli by tuto knihu minout, a to také proto, že v ní její autor obnažuje tzv. klíčový román (roman à clef) a všude klade konkrétní, historicky relevantní jména aktérů včetně vlastního. Tím se – nehledě na beletristickou dikci – dostává definitivně na stranu popularizující historiografie.

Ivo Pospíšil

Bubeníková, M., Gorjainov, A. N.: Alfred Ljudvigovič Bem – Vsevolod Izmajlovič Sreznjevskij. Perepiska 1911-1936. Slavistická společnost Franka Wollmana. Brno 2005, 173 + 9 s.

Devadesátá léta minulého století přinesla nebyvalé oživení zájmu o problematiku ruské (a též ukrajinské) emigrace. Další z řady mnoha takových publikací je i recenzovaná kniha, která se však liší tím, že přináší edici archivního materiálu zajímavějšího o fakt, že pochází z českých i ruských archivů. Podobně česko-ruský je i autorský tandem. Miluši Bubeníkovou známe jako autorku a redaktorku knih a sborníků věnovaných fenoménu Ruska mimo Rusko, resp. Ruska v Československu. Moskevský historik Andrej Gorjainov se zabývá dějinami vědy se zaměřením na slavistiku.